

СТАНОВИЩЕ УКРАЇНСЬКИХ НЕВІЛЬНИКІВ У КРИМСЬКО-ТАТАРСЬКОМУ ХАНСТВІ

Кондратюк А.С.

Харківський національний технічний університет сільського господарства імені Петра Василенка, м. Харків

В сучасній українській науковій історичній літературі прийнято обходити питання про масштабну работоргівлю, що нею займалися кримські татари. Між тим ця тема є досить важливою для дослідження, оскільки работоргівля і пов'язані з нею систематичні військові експедиції кримців на територію України стали одним із суттєвих елементів формування особливостей господарського, соціального та культурного життя як українського, так і кримсько-татарського народів.

Військові походи з метою захоплення рабів були одним із основних занять кримських татар. Основна частина захоплених невольників призначалась на продаж. Найбільшими ринками, широко відомими за кордонами Криму, були Кафа і Газлеві. Кафу (сучасна Феодосія) сучасники називали поглинаючим людську кров ненаситним виром. Закутих у кайдани невольників сотнями і тисячами відправляли на ринки. Кількість виведених татарами з Русі та Польщі людей за період існування Кримського ханства вважається приблизно такою ж, як кількість рабів, вивезених зі Східної Африки за весь період работоргівлі.

Прибулих у Крим полонених ділили окремо на «товарні групи» — дітей, жінок та чоловіків. Куплених невольників цілими гуртами гнали з ринку прямо на кораблі, продаючи до Єгипту, Туреччини, Тунісу, Персії. Здорових і сильних чоловіків відправляли на тяжкі роботи — у маєтки феодалів, у копальні; молодих жінок продавали в гареми. Значна частина чоловіків потрапляла на турецькі галери (каторги). Десята частина полонених віддавалась як податок ханові, решта — мурзам та іншим феодалам. В Криму лишалося порівняно мало невольників, яких примушували працювати в господарствах. Щоб запобігти втечам, їх таврували на чолі і щоках, а також калічили: відрізували вуха, виривали ніздрі. Заковували невольників у кайдани, на ніч замикали в хліви. Звичайною їхньою їжею, як свідчить сучасник, було «гниле падло з хробаками, чого не їдять і собаки». Тяжкі умови праці швидко призводили до каліцтва і смерті невольників, тому невольне словянське населення Криму не змогло розвинутися у скільки-небудь значну етнічну групу.

Таким чином, хоча українські невольники у Криму на протязі кількох століть складали значну кількість, досить жорсткі умови існування не дозволили їм сформувати ні власну впливову етнічну групу, ні залишити помітний слід у етногенезі народів півострова.